

נספח: טקסטים

לשאלון מותאם, עברית: הבנה, הבעה ולשון

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

מרכיב 70% מן הרמה הרגילה

11281, חורף תשע"ו

לפניך שלושה טקסטים. טקסטים 1 ו-2 הם מאמרים, וטקסט 3 הוא טבלה. קרא את שלושת הטקסטים, וענה על השאלות בשאלון המחברת המצורף.

טקסט 1 – מאמר

תנועת הפועלות בארץ-ישראל מראשיתה עד 1927

(מעובד על פי חלקים ממאמרה של יזרעאלי דפנה⁽¹⁾ [תמוז תשמ"ד – יולי 1984]. תנועת הפועלות בארץ-ישראל מראשיתה עד 1927. קתדרה, 32, עמודים 109-140.)

שנות העלייה השנייה (1904-1914) והעלייה השלישית (1919-1923) נחשבות תקופות שעיצבו את החברה בישראל. תקופות אלה, שהצטיינו ביצירתיות חברתית, בנכונות לערער על מוסכמות ולערוך ניסויים בדפוסי חיים חדשים, היו גם מכריעות מבחינת מעמד הנשים בחברה החדשה שהתגבשה בארץ-ישראל. מקובל לחשוב שבתקופת העלייה השנייה הושג שוויון בין המינים, וכי בתקופה זו מילאו הנשים תפקיד חשוב. אולם הנחות אלה מעולם לא נבדקו במחקר שיטתי.

הארגונים של תנועת העבודה הציונית הכריזו טרם עלייתם ארצה על אידאולוגיה של שוויון. שוויון הנשים בהם היה לכאורה מובן מאליו והתבטא בשילוב שני המינים בפעילויות של ארגונים אלה.

רוב המגבלות והחובות הקושרות נשים לתפקידים ביתיים ולתחומי פעילות מסוימים לא חלו על חברי הארגונים האלה שעלו בעלייה השנייה. רובם היו צעירים רווקים, ומיעוטם – זוגות צעירים בלי ילדים שהגיעו ארצה בלי הוריהם. מצב זה אפשר לשני המינים לנסות דרכים חברתיות חלופיות. הנשים החלוצות סברו שעליהן להשפיע על החברה כולה, כמו הגברים, ושפעילותן צריכה להתרחב מעבר לגבולות הבית והמשפחה. בבואן ארצה הן רצו להיות שותפות מלאות בחיי החברה ולא ציפו שיהיה עליהן להיאבק על מקומן ועל מעמדן, כנראה משום שהניחו שהשוויון יבוא מאליו עם המעבר למולדת החדשה.

הבעיה הבוחרת ביותר שעמדה לפני העולים החדשים בעלי האידאולוגיה הציונית-סוציאליסטית עם בואם לארץ-ישראל הייתה בעיית התעסוקה. לנוכח קשיי התעסוקה ובשל השאיפה לייסד חברה יהודית מסוג חדש, גיבשו העולים צורה חדשה של חיים משותפים – הקבוצה⁽²⁾, אולם הנשים בקבוצות נשלחו אוטומטית לעבודה במטבח ובמכבסה. התפקידים שהנשים קיוו למלא נמנעו מהן. החרישה והעמסת היבול נחשבו לעבודות קשות מדי לנשים, ואפילו מזיקות להן.

(1) במאמר המקורי דנה הכותבת גם בהקמתה של תנועת הפועלות ובחתימתה להשגת שוויון בין המינים.

(2) הקבוצה – צורת התיישבות שיתופית שנוסדה בתקופת העלייה השנייה והתפתחה בעלייה השלישית.

מן הקבוצה התפתח הקיבוץ.

25 אף על פי שעבודות הבית היו כרוכות במאמץ פיזי ניכר, ערכן היה פחות בעיני החלוצים אשר קבעו סולם ערכים לתחומי העבודות של הקבוצה. "עבודה יצרנית", כלומר עבודה שהפיקה מוצרים בני שיווק, נחשבה לבעלת ערך רב יותר מעבודה לא-יצרנית, כמו מתן שירותים לחברי הקבוצה. כך למשל, הטבחית בקבוצה נחשבה לחלוצה בדרגה נמוכה יותר מן החקלאי, מאחר שתרומתה לבניין הארץ הייתה עקיפה. היא שירתה את החלוץ, והחלוץ בנה את הארץ. אחת התוצאות הלא 30 מכוונות של האידאולוגיה החלוצית ושל מסגרות החברה החדשות הייתה שהן הועידו לנשים רק תפקידים משניים בחברה החדשה.

יותר מכול התרגזו הנשים על יחסם של הגברים, שהיה בעיניהן משפיל. לטענתן, הגברים אינם מתחשבים בהן ולועגים לרצונן העז להיות שותפות שוות בבניין הארץ, ומספרת על כך שרה מלכין: 35

אבל אנחנו הצעירות לא עם מכשולים בפגשנו בעבודתנו, אלא עם יחס של ביטול ואדישות לכל שאיפתנו. רצינו, יחד עם חברינו [...] לעבוד עבודה אחת, אך מן הצעד הראשון פגשנו לעג ועלבון.

כל המתואר כאן מערער את המיתוס על השוויון בין המינים שהושג בימי העלייה השנייה והשלישית. נראה שהרעיונות המהפכניים של החלוצים לא יושמו בהגדרה של תפקידי המינים. 40

טקסט 2 – מאמר

ושוב עקרת בית

(מעובד על פי אלמוג עוז [תשס"ד 2004]. פרדה משרוליק - שינוי ערכים באליטה הישראלית. חלק ב, עמ' 871-885).

במדינת ישראל כידוע אין חוקה כתובה, אך אפשר למצוא הצהרות בנוגע להסכמה כללית על שוויון הזכויות של האישה בכמה מסמכים רשמיים מטעם מוסדות השלטון. את הצורך להגן על הזכויות של הנשים אפשר לייחס להשפעה האירופית על מנהיגי היישוב, לניסיונם המר של היהודים בהיותם מיעוט נרדף ומופלה ולהשפעת האידאולוגיה הסוציאליסטית של תנועת הפועלים שהנהיגה את היישוב היהודי והמדינה בשלושת העשורים הראשונים לאחר הקמתה. 5

המסמך החשוב הראשון שנוגע למעמד האישה בחברה הוא מגילת העצמאות. בחלק העוסק בחירויות הפרט נכתב כי מדינת ישראל "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין". גם בקווי היסוד של הממשלה הראשונה, משנת 1949, נכתב על שוויון הנשים: "יקום שוויון מלא וגמור של האישה – 10 שוויון בזכויות ובחובות, בחיי המדינה, החברה והמשק ובכל מערכת החוקים".

שורה של חוקים נוספים, שנחקקו בשנות החמישים והשישים, אסרו להפלות נשים בקבלה לעבודה ובקבלת תגמולים בעד עבודה שווה. למרבה הצער, ברוב הארגונים והמוסדות החוקים הללו עדיין אינם מיושמים.

15 לְמַעַט החוקים שעִיגְנו את זכויות הנשים ונמנו לעיל, בשנות החמישים והשישים לא השתפר מעמד הנשים בישראל מבחינה מעשית, ובמובנים מסוימים הוא אף הורע. מאות אלפי העולים שהגיעו ארצה בגלי העלייה בשנים אלה היו ברובם בעלי השקפה ואורח חיים מסורתיים, ומבחינתם השוויון בין המינים היה לא רק נושא רחוק ושולי, אלא אף מנוגד לרוח ההלכה היהודית ולמורשת התרבותית שעל ברכיהן גדלו. למעשה, בתנאים הקשים של הקליטה הראשונית בארץ, חלוקת העבודה בין נשים לגברים הייתה כמעט בלתי נמנעת – האישה טיפלה בילדים והגבר יצא לעבודה.

20 חלוקת התפקידים הזאת בין הבעל לאישה לא הייתה אופיינית רק למדינת ישראל. באותה תקופה קיבלו רוב הנשים בעולם בהבנה את תפקיד האם ועקרת הבית, ונשים שעבדו מחוץ לביתן עשו זאת בדרך כלל במשרה חלקית או במקצועות 'הצווארון הוורוד' (מורות, אחיות) ו'הצווארון הכחול' (עוזרות בית, מבשלות, מטפלות, פועלות).

25 בשנות השישים של המאה העשרים החלה התנועה הפמיניסטית⁽³⁾ לצבור תנופה בארצות המערב, והביאה לשינויים במעמדה החוקי של האישה, שהבולט בהם היה כניסתן של הנשים לשוק העבודה. בישראל החל תהליך זה אחרי מלחמת ששת הימים, והואץ אחרי מלחמת יום הכיפורים. המחסור החמור שנוצר בכוח העבודה בארץ לאחר מלחמת יום הכיפורים והעלייה ברמת החיים הצריכו כוח עבודה רב, והחיזוק הגיע מקרב הנשים. הגידול במספר הנשים העובדות היה בייחוד בשירות המדינה, בעיקר במקצועות המוגדרים עיסוקים נשיים 'מסורתיים': 30 מקצועות 'הצווארון הוורוד', מקצועות הפקידות (מזכירות, מנהלות חשבונות ועוד), ומקצועות עֵזֶר (עובדות ניקיון, מטבח ומכבסה, מוכרות), הנשים עסקו בעיקר במקצועות אלה, כיוון שנדרש בהם מספר מצומצם של שעות עבודה ומפני שהם היו מוכרים להן מתפקידיהן במשפחה. אחרי 1975 הוסיף שיעור השתתפות הנשים בכוח העבודה לעלות בקצב מהיר.

40 ב־1981 הועבר בכנסת חוק "הזדמנות שווה בתעסוקה – תשמ"א". החוק הרחיב את האחריות הפלילית לאפליית נשים בעבודה בקבעו כי "לא יסרב הזקוק לעובד לקבל אדם לעבודה או לשלחו להכשרה מקצועית שהיא תנאי לקבלתו לעבודה, מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה". אבל גם חוק זה לא הגן לגמרי מפני אפליה בקבלת עובדים לעבודה, בעיקר משום שנשים מופלות כבר בשלב הזימון לראיון העבודה, שכן החוק אינו אוסר מפורשות על המעסיקים להעדיף גברים על נשים בזימון מועמדים לראיון עבודה. יתרה מזו, גם אחרי חקיקת החוק רק נשים מעטות מימשו את זכותן לתבוע מעסיקים בגין אפליה.

(3) התנועה הפמיניסטית – תנועה חברתית הנאבקת למימוש הפמיניזם – תפיסת עולם שעל פיה יש להיאבק כדיכוי נשים ובאפלייתן ולהביא לשוויון של הנשים בחברה.

טקסט 3 – טבלה*

שיעור ההשתתפות של גברים ושל נשים בכוח העבודה (באחוזים)

שנה	גברים	נשים
1990	62.3	41.1
2014	69.5	59.2

* המקור לנתונים בטבלה:

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (10 בספטמבר 2015). לוח 12.1 "אוכלוסיית בני 15 ומעלה (1) ואוכלוסיית בני 25-54 (גילי עבודה עיקריים), לפי תכונות כוח העבודה האזרחי, קבוצת אוכלוסייה ומין".